

Warszawa, 21-12-2023 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji

KMP.573.15.2023.DK

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Skarżysku-Kamiennej**

1. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT, Konwencja)¹. Polska przystąpiła do OPCAT na podstawie uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie i stanowi on część krajowego porządku prawnego (art. 87 i 91 Konstytucji). Podpisując OPCAT, Polska zobowiązała się do utworzenia krajowego mechanizmu prewencji, którego funkcję wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą działającego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)².

KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa - strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1058; dalej: ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich).

organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem³. Z kolei przez „pozbawienie wolności” w OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej”⁴.

Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie swojej wizyty członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁵. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁶.

Spostrzeżenia KMPT czynione podczas wizytacji opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁷.

KMPT nie jest organem dochodzeniowo-śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁸. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur i złego traktowania osób pozbawionych wolności oraz proponowanie rozwiązań mających na celu wyeliminowanie tego ryzyka. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ⁹ oraz zalecenia organów międzynarodowych.

³ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁴ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁵ Zob. art. 20 OPCAT.

⁶ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁷ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. przykładowo „Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2022 r., Część II – Jak pracuje KMPT?” <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-dzialalnosc-kmpt-2022>.

⁸ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, pkt 6. Zobacz również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, New York and Geneva 2018, s. 4-6.

⁹ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

W każdym przypadku, kiedy przedstawiciele Krajowego Mechanizmu zidentyfikują ryzyko zaistnienia naruszeń praw osób pozbawionych wolności (nawet jeśli jego istnienie wynika jedynie z relacji osób pozbawionych wolności), KMPT jest zobowiązany do wydania odpowiedniego zalecenia w raporcie. Dlatego też na zalecenia końcowe w niniejszym raporcie należy patrzeć nie tylko przez pryzmat nieprawidłowości, które już zaistniały, lecz także przez pryzmat prewencji.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. wychowankowie, personel, osoby odwiedzające) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie od tego, czy udzieliła informacji prawdziwej czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że „żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób”.

3. Uwagi wstępne na temat wizytacji

Na podstawie art. 19 OPCAT oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 24-26 października 2023 r. przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur przeprowadzili wizytację Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Skarżysku-Kamiennej (dalej: Ośrodek, MOW, placówka).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Przemysław Kazimirski – dyrektor KMPT, Łukasz Bębenista (prawnicy) oraz Dorota Krzysztoń (politolożka).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób przebywających w placówce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków pobytu wychowanków i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z Arturem Szumielewiczem – dyrektorem placówki, Anną Piskulak – wicedyrektorem ds. dydaktycznych, Jackiem Kępą – wicedyrektorem ds. wychowawczych i Iwoną Piętak – pedagożką. Kolejnego dnia odebrano też informacje o funkcjonowaniu placówki od Magdaleny Leśniewskiej – psychiatryczki;
- dokonano oglądu placówki, w tym m.in. sypialni wychowanków, sanitariatów, świetlic i szkoły;
- przeprowadzono indywidualne rozmowy z nieletnimi w warunkach zapewniających poufność;
- dokonano analizy wybranej dokumentacji dostępnej w placówce;
- sprawdzono działanie monitoringu wizyjnego;
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Podczas podsumowania wizytacji przedstawiciele KMPT wskazali możliwe obszary ryzyka i poinformowali dyrektora MOW o wstępnych ustaleniach dokonanych po przeprowadzeniu czynności. Wysłuchali także jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację i informacje związane z funkcjonowaniem placówki.

Podczas wizytacji w przedmiocie zainteresowania KMPT każdorazowo pozostają zagadnienia związane z: legalnością pobytu nieletnich w placówce, ich traktowaniem oraz dyscyplinowaniem przez personel, kwalifikacjami zawodowymi personelu, prawem do informacji, prawem do kontaktu ze światem zewnętrznym, prawem do ochrony zdrowia, prawem do praktyk religijnych, a także warunkami bytowymi.

W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania.

4. Utrudnienia w realizacji mandatu KMPT

Zgodnie z art. 14 ust. 3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i

zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (dalej rozporządzenia)¹⁰, „Młodzieżowy ośrodek wychowawczy współpracuje z Rzecznikiem Praw Obywatelskich w zakresie przeprowadzanych w ośrodku wizyt, o których mowa w Protokole fakultatywnym do Konwencji”. Kadra MOW w pełni zrealizowała wskazany wymóg prawny.

Wizytujący napotkali jednak trudności w wykonaniu niektórych ze swoich zadań, z uwagi na postawę Starosty Skarżyskiego Artura Berusia. Odwiedził on wizytowaną placówkę w dniu 25 października 2023 r. ze względu na zorganizowany w niej konkurs dla młodzieży. Dowiedziawszy się przy okazji o niezapowiedzianej wizytacji, podał w wątpliwość możliwość dostępu Krajowego Mechanizmu do danych osobowych wychowanków i wstrzymał czynności jego przedstawicieli. Kwestionował także mandat Mechanizmu, nie wyrażając zgody na przekazanie przez kadrę placówki żądanych dokumentów (akt indywidualnych i dokumentacji medycznej nieletnich). Wyrażony został także z jego strony brak wiary w tożsamość wizytujących, którzy już w dniu 24 października 2023 r., przedstawili dyrektorowi MOW swoje legitymacje służbowe oraz odrębne dla każdego wizytującego stosowne upoważnienia, podpisane przez Rzecznika Praw Obywatelskich Marcina Wiącka. Zgoda Starosty na wznowienie działań nastąpiła dopiero po wnikliwym sprawdzeniu wszystkich ponownie przekazanych informacji.

Wskazane trudności w realizacji mandatu przez KMPT budzą niepokój, zważywszy że wątpliwości co do zakresu uprawnień jego przedstawicieli zostały wyrażone przez przedstawiciela władz jednostki samorządu terytorialnego. Taka sytuacja jest trudna do zrozumienia, zwłaszcza że Krajowy Mechanizm funkcjonuje aktywnie w Polsce od ponad 15 lat, co tym bardziej obliuguje organy prowadzące wizytowane placówki do wiedzy o jego istnieniu i kompetencjach. Wobec prewencyjnego, opartego na współpracy z kadrą wizytowanych placówek modelu działania Krajowego Mechanizmu, sytuację tę należy negatywnie ocenić także z perspektywy zaburzenia – wypracowanych w pierwszym dniu wizytacji – dobrych relacji z pracownikami MOW. Podważanie zaufania do KMPT utrudnia realizację jego mandatu.

Podkreślić trzeba, że nawet kilkugodzinne opóźnienia w realizacji czynności nakierowanych na prewencję tortur mogą posłużyć – co nie oznacza oczywiście, że tak zdarzyło się w analizowanym przypadku – ukrywaniu lub zacieraniu śladów złego

¹⁰ Dz. U. z 2015 r. poz. 1872.

traktowania. Dlatego tak ważne jest, aby współpraca kierownictwa wizytowanej placówki oraz organu prowadzącego z Krajowym Mechanizmem przebiegała harmonijnie i nie skutkowało opóźnieniami w realizacji czynności wynikających z jego mandatu.

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich Wojciech Brzozowski skierował w powyższej sprawie odrębne wystąpienie do Starosty Skarżyskiego.

W ostatnim dniu wizytacji przedstawiciele KMPT już bez przeszkód kontynuowali działania. Podczas podsumowania wizytacji wskazali możliwe obszary ryzyka i poinformowali dyrektora MOW o wstępnych ustaleniach dokonanych po przeprowadzeniu czynności. Wysłuchali także jego uwag i wyjaśnień.

5. Charakterystyka placówki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy stanowi część Zespołu Placówek Resocjalizacyjno-Wychowawczych w Skarżysku-Kamiennej i przeznaczony jest dla maksymalnie 36 chłopców w normie intelektualnej, niedostosowanych społecznie, z zaburzeniami zachowania i emocji. Jest to placówka nieferyjna, edukacyjna i całodobowa. Obowiązek szkolny realizowany jest w Branżowej Szkole I stopnia Specjalnej, w której wychowankowie przygotowują się do zawodu kucharza.

W dniu rozpoczęcia wizytacji w MOW przebywało 12 chłopców, 4 wychowanków przebywało na przepustce, 2 skierowano do placówki, ale ich jeszcze nie doprowadzono.

Organem prowadzącym Ośrodek jest Powiat Skarżyski. Nadzór pedagogiczny nad działalnością dydaktyczno-wychowawczą i opiekuńczą w placówce sprawuje Świętokrzyski Kurator Oświaty. Nadzór sądowy nad MOW pełni zaś Sąd Okręgowy w Kielcach.

6. Dobre praktyki i mocne strony

6.1. Współpraca ze Stowarzyszeniem Pomocy Arka Noego w Skarżysku-Kamiennej

Przedstawiciele Stowarzyszenia Pomocy Arka Noego uczestniczą aktywnie w życiu MOW, obejmując podopiecznych opieką psychoterapeutyczną. Kadre Stowarzyszenia stanowią terapeuci uzależnień, psychoterapeuci, specjaliści psychoterapii uzależnień, lekarz psychiatra dzieci i młodzieży oraz seksuolog.

Stowarzyszenie przez realizację swoich działań uzmysławia, jak ważne jest prowadzenie życia bez środków odurzających i substancji psychoaktywnych, zapobiega agresji i przemocy oraz kształtuje umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, kształtuje właściwe postawy wobec zjawiska narkomanii, uczy radzenia sobie z zagrożeniami współczesnego świata, rozwija umiejętności społeczne. Oddziaływania terapeutyczne uzupełniane są także m.in. o aktywność sportową.

Podjęmowane przez Stowarzyszenia działania mają na celu poprawę funkcjonowania dzieci i młodzieży, a także wyrównanie ich szans. W wizytowanej placówce pomoc wychowankom z problemami psychicznymi, uzależnionym od dopalaczy, narkotyków i alkoholu, świadczą: certyfikowana specjalistka psychoterapii uzależnień KBDsPN, certyfikowany terapeuta uzależnień mający dodatkowe doświadczenie zawodowe w pracy w Stowarzyszeniu MONAR oraz specjalistka psychiatrii dzieci i młodzieży, również z tytułem specjalistki seksuologii oraz z doświadczeniem zawodowym na Oddziale Psychiatrii Dzieci i Młodzieży w Kielcach. Terapie (środa i czwartek) i konsultacje psychiatryczne (czwartek) odbywają się przez kilka godzin, w czasie których każdy wychowanek MOW może spotkać się z wybraną osobą. W sytuacjach nagłych terapeuci udzielają wsparcia terapeutyczno-psychologicznego wychowankom w możliwie najkrótszym czasie.

Dzięki powyższemu, każdy wychowanek placówki ma możliwość uzyskania wsparcia terapeutycznego w procesie zmiany, bez względu na to, na jakim etapie się znajduje. Wychowankowie odbywają indywidualne, około godzinne rozmowy z terapeutą uzależnień od narkotyków, uzyskując wsparcie w procesie powrotu do zdrowych nawyków i prawidłowego funkcjonowania. Proces ten wpisuje się w leczenie ordynowane przez lekarzy psychiatrów, do których chłopcy są wożeni poza MOW (w ramach NFZ).

Młodzież docenia te spotkania. W rozmowach indywidualnych wychowankowie podkreślali znaczenie rozmów z terapeutą uzależnień również z perspektywy ich trudnych sytuacji rodzinnych.

Krajowy Mechanizm bardzo pozytywnie ocenia taką praktykę. Doświadczenie KMPT pokazuje, iż duża część wychowanków trafiających do MOW boryka się z zaburzeniami psychicznymi, często wymagającymi stosowania farmakoterapii i uczestniczenia w psychoterapii indywidualnej bądź grupowej, a niemal każdy miał kontakt z używkami, nierzadko uzależniając się od niedozwolonych substancji, co wymaga leczenia nie tylko farmakologicznego. Nieletni ci bardzo często pochodzą z

rodzin mocno dysfunkcyjnych, o niskim statusie społecznym, i doświadczyli w dzieciństwie różnego rodzaju przemocy oraz braku wsparcia i miłości ze strony bliskich.

Reasumując, KMPT podkreśla pozytywny wpływ, jaki może mieć proponowana przez placówkę oferta psychoterapeutyczna dla nieletnich.

6.2. Organizacja pomocy wychowanków MOW dla osób starszych, dzieci i zwierząt

Dzięki aktywności i pomysłowości kadry placówki, nieletni mogą angażować się w różne działania pomocowe na rzecz lokalnej społeczności.

Zgodnie z relacjami personelu i samych wychowanków, chłopcy pod nadzorem wychowawców odwiedzają okoliczne domy pomocy społecznej, w których mają bezpośredni kontakt z pensjonariuszami i mogą wesprzeć ich psychicznie poprzez rozmowę czy przedstawienia teatralne, w których biorą udział. Podobnie jest z pobliskim przedszkolem, gdzie nieletni czytają dzieciom bajki terapeutyczne i bawią się z nimi.

Aktywność chłopców dotyczy też lokalnego schroniska dla zwierząt. Owocem tej współpracy i głównym projektem była adopcja dwóch psów, którymi zajmują się już od kilku lat kolejne grupy wychowanków. Chłopcy dbają o kojec, żywienie, spacer i aktywność zwierząt, okazując im czułość, oddawaną przez psy z nawiązką (w pierwszych miesiącach pobytu w placówce młodych jeszcze psów spędzały one noce z chłopcami, którzy zasypiali przytuleni do nich, co według relacji pracowników MOW, bardzo ich uspokajało).

Według informacji wychowanków, bez przymusu i z przyjemnością angażują się oni w powyższe praktyki.

W ocenie KMPT działania te uwrażliwiają i wyciszają nieletnich. Pozwalają wyuczyć w nich empatię i poczuć się ważnymi dla innych. Uczą odpowiedzialności, opiekuńczej perspektywy wobec innych ludzi i zwierząt, troski o słabszych i zależnych od pomocy osób trzecich oraz pozwalają na odczucie ważnych, pozytywnych emocji, np. miłości do zwierzęcia czy dumy z dobrze wykonanego zadania. Dodatkowo bajki terapeutyczne czytane dzieciom w przedszkolu, według relacji pedagoga i psycholożki MOW, w znakomitym stopniu są adresowane również do samych wychowanków.

Możliwość przytulenia psa, którym się zajmuje dany chłopiec, w pewnym stopniu rekompensuje dotychczasowy brak bliskości i czułości w domu rodzinnym.

Reprezentanci Krajowego Mechanizmu podkreślają w tym miejscu, że przegląd akt osobowych chłopców i relacje personelu MOW dowodzą, że – w opiniach specjalistów – podłożem wcześniejszych, destrukcyjnych zachowań nieletnich jest dramatyczna sytuacja rodzinna, brak podstaw procesu socjalizacji i indywidualizacji oraz nieumiejętność nawiązywania bliskości z powodu braku więzi z rodzicami, zaś przyczyn zaburzeń można upatrywać przede wszystkim w deprivacji podstawowych potrzeb bytowych i psychicznych od samego dzieciństwa. Nawet najlepiej wykwalifikowana i doświadczona kadra nie jest w stanie bez sięgania po tego typu dobre praktyki samodzielnie odpowiedzieć na specjalne potrzeby nieletnich.

7. Obszary wymagające poprawy

7.1. Opieka medyczna

W wizytowanej placówce pracuje pielęgniarka NFZ, dostępna od poniedziałku do piątku od godz. 8:00 do 11:00. Dzięki temu m.in. kontrolowane jest w fachowy sposób wydawanie nieletnim leków psychotropowych i innych na receptę, z realizacją zaleceń lekarzy włącznie.

Każdy nieletni przy przyjęciu do MOW, poddawany jest badaniu wstępnemu, przeprowadzanemu przez pielęgniarkę. W jego trakcie wychowankowie przekazują informacje dotyczące między innymi ewentualnych chorób przewlekłych, wdrożonego leczenia farmakologicznego, odbytych szczepień. Jest to tym bardziej istotne, że – zgodnie z relacją personelu MOW – zgromadzenie dokumentacji medycznej wychowanków przybywających do placówki napotyka różne, nieleżące po ich stronie trudności. Następnie umawiane są wizyty lekarskie poza placówką.

Pielęgniarka dokonuje także oglądu ciała nowo przybyłych. Wizytujący z zadowoleniem odebrali informację, potwierdzoną przedstawioną dokumentacją, że do oznaczania m.in. blizn i znamion nowo przybyłych wychowanków używa się formularzy z sylwetką człowieka (tzw. mapy tatuaży).

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu proponują jednak zmianę nazewnictwa funkcjonującego w placówce formularza „mapa tatuaży” na „mapę ciała” i użytkowanie go również do oznaczania na nim umiejscowienia obrażeń badanej osoby (czy to nowo przybyłej, czy powracającej np. z przepustki). W tym zakresie warto sięgnąć do

Protokołu stambulskiego¹¹, stanowiącego oficjalny podręcznik ONZ dotyczący diagnozowania oraz dokumentowania przypadków tortur i innych form okrutnego traktowania. Poza mapami ciała są tam wskazówki pozwalające na dokonanie oceny, czy dana osoba była ofiarą przemocy, w tym tortur. Stosowanie Protokołu stambulskiego zalecają: Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT), Komitet Przeciwko Torturom ONZ (CAT), Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. Tortur i Rada Powiernicza Dobrowolnego Funduszu ONZ na rzecz Ofiar Tortur.

KMPT rekomenduje także wprowadzenie obowiązku wykonywania zdjęć obrażeń u badanych osób, które powinny być włączane do dokumentacji medycznej i służyć do dalszego procedowania w sprawie karnej, dotyczącej przemocy wobec wychowanka MOW. Ma to praktyczne znaczenie w sprawie dalszego leczenia i w ewentualnej sprawie karnej. Praktyka dokumentowania obrażeń zawierająca dokumentację fotograficzną miałaby ogromne znaczenie dowodowe i mogłaby skutecznie pomóc w wyjaśnieniu ewentualnych wątpliwości, w tym uchronić personel ośrodka dla nieletnich przed bezpodstawnymi zarzutami.

Analiza dokumentacji nieletnich pozwoliła stwierdzić, że istnieje praktyka gromadzenia tzw. zgód blankietowych, tj. formularzy podpisywanych przez rodziców lub opiekunów prawnych wychowanków, zawierających przyzwolenie np. na zabiegi lekarskie i operacje medyczne dziecka bez wskazania na konkretny przypadek, do którego odnosi się wydane przyzwolenie.

Krajowy Mechanizm zwraca uwagę, że w regulacjach odnoszących się do zgody pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego, a także pacjenta powyżej lat 16, zawartych w art. 15-19 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (dalej u.p.p.)¹² oraz w art. 32-35 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (dalej u.z.l.)¹³, nie przewidziano w ogóle instytucji zgody blankietowej. Przywołane wyżej przepisy wskazują, że lekarz musi każdorazowo uzyskać co najmniej zgodę dorozumianą od pacjenta/jego przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego (np. wychowawca z MOW w imieniu małoletniego poniżej lat 16) na badanie lub udzielenie innych świadczeń zdrowotnych (art. 32 ust. 1, 2 i 3 u.z.l. oraz art. 17 ust. 1 u.p.p.), a w przypadku

¹¹ Dostępny na: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/atoms/files/3_Protokol_Stambulski.pdf.

¹² Dz. U. z 2023 r. poz. 1545.

¹³ Dz. U. z 2023 r. poz. 1516.

zabiegów operacyjnych albo metod leczenia lub diagnostyki stwarzającej podwyższone ryzyko dla pacjenta musi to być zgoda pisemna (art. 34 ust. 1 u.z.l.). Od pacjenta powyżej lat 16 zgoda na tego typu zabiegi odbierana jest odrębnie (art. 34 ust. 4 u.z.l.).

Należy zatem stwierdzić, że zgoda blankietowa nie zwalnia lekarza od obowiązku uzyskania wymaganej w danej sprawie zgody (dorozumianej, ustnej albo pisemnej). W tym sensie zatem podpisanie przez pacjenta formularza ze zgodą blankietową nie stanowi wyrażenia zgody na konkretne działania oznaczonego lekarza.

Przedstawiciele KMPT zalecają zatem odstąpienie od opisanej praktyki odbierania zgód blankietowych na diagnostykę zdrowotną i leczenie nieletnich. W tym obszarze każdorazowo lekarze winni wymagać zgody uprawnionych na konkretne postępowanie medyczne, co winno mieć odzwierciedlenie w dokumentacji.

Przedstawiciele KMPT jako dobrą praktykę odnotowali fakt odbycia szkolenia „Pierwsza Pomoc Przedmedyczna” przez całą kadrę kierowniczą, wszystkich nauczycieli, wychowawców, psychologkę i pedagożkę.

Wobec możliwej zapaści zdrowotnej nieletnich obarczonych chorobami i uzależnieniami, posiadanie tytułu ratownika przez dwóch wychowawców Ośrodka jest kolejną, ważną gwarancją bezpieczeństwa dzieci, godną powielania w innych placówkach.

7.2. Legalność pobytu

W czasie wizytacji w Ośrodku przebywało, mimo rozpoczęcia roku szkolnego miesiąc wcześniej, jedynie 12 chłopców, tworzących 1 grupę wychowawczą, choć docelowo pojemność MOW przewiduje 36 miejsc i 3 grupy wychowawcze.

Wynika to z opieszałości instytucji decydujących o umieszczeniu i skierowaniu do MOW, a więc nie z działań personelu wizytowanej przez KMPT placówki.

Z perspektywy roli KMPT niezwykle ważnym problemem jest też to, czy dana osoba jest pozbawiona wolności z zachowaniem należytych procedur.

W wizytowanym MOW zdarzały się przypadki obecności umieszczonych w nim dzieci, na mocy postanowienia sądu o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, jednakże z

kilkumiesięcznym opóźnieniem po stronie Komisji ds. kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie wydania formalnego skierowania do Ośrodka.

Przykładowo sąd postanowił o umieszczeniu w MOW jednego z chłopców w dniu 17 kwietnia 2023 r., jednakże o tej decyzji wymieniona Komisja dowiedziała się z pisma sądu, które wpłynęło do niej dopiero 29 maja 2023 r. Warto zaznaczyć, że wpływ postanowienia sądu do samego Ministerstwa Sprawiedliwości miał miejsce w dniu 22 maja 2023 r., a zatem przekazanie korespondencji sądowej wewnątrz samego Ministerstwa przedłużyło sprawę o kolejny tydzień. Natomiast wydanie przez komisję decyzji o skierowaniu chłopca do MOW nastąpiło w dniu 15 września 2023 r., czyli aż 5 miesięcy po dacie postanowienia sądu, co przyczyniło się do kolejnego i znacznego przedłużenia tej sprawy. W efekcie, w tym samym czasie, zgodnie z informacją kadry Ośrodka, należało wystąpić do sądu z prośbą o nadesłanie postanowienia w przedmiocie stosowania środka tymczasowego wobec wychowanka, aby dokonać aktualizacji podstawy prawnej pobytu wychowanka w MOW.

W przypadku innego wychowanka Ośrodek miał wprawdzie wiedzę, że w dniu 4 października 2023 r. odbyła się rozprawa sądowa w przedmiocie zmiany środka wychowawczego, ale – mimo wystąpienia z zapytaniem o finalną decyzję – placówka nie otrzymała prawomocnego postanowienia sądu o zwolnieniu chłopca z MOW pod nadzór kuratora i w czasie wizytacji KMPT nieletni wciąż figurował na liście wychowanków. Zaznaczyć należy, że w związku ze zwolnieniem lekarskim czas do formalnego zwolnienia z Ośrodka spędził on w domu. Jednakże gdyby nie opieszałość w przekazaniu dokumentacji, nieletni byłby w MOW.

KMPT zauważa, że zgodnie z art. 41 Konstytucji RP pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie. Prawo krajowe nie przyzwala na żadne opóźnienia mające wpływ na legalność pozbawienia wolności dziecka.

Wolność nieletnich chroniona jest także przez art. 5 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W oficjalnym przewodniku Rady Europy po orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: Trybunał lub ETPCz) wskazano, że „jest niewyobrażalne, by w praworządnym państwie osoba pozostawała pozbawiona

wolności mimo istnienia zarządzenia zwolnienia przez sąd (Assanidze przeciwko Gruzji [WI][¹⁴], § 173)¹⁵.

Trybunał zajął też stanowisko w kwestii „pewnych opóźnień wykonania decyzji o zwolnieniu osoby pozbawionej wolności”, wskazując, że czasem jest to zrozumiałe i często nieuniknione. Jednak po pierwsze „władze krajowe są obowiązane podejmować starania, by opóźnienie takie było możliwie najkrótsze (Giulia Manzoni przeciwko Włochom, § 25[¹⁶])”, po drugie, z orzecznictwa ETPCz wynika, że nawet opóźnienie o jedenaście godzin wykonania decyzji o zwolnieniu skarżącego „niezwłocznie” zostało uznane za niezgodne z art. 5 ust. 1 Konwencji (Quinn przeciwko Francji¹⁷, §§ 39-43; Giulia Manzoni przeciwko Włochom, § 25)¹⁸. Tymczasem, zgodnie z ustaleniami dokonany przez Krajowy Mechanizm już po wizytacji, prawomocne postanowienie sądu w sprawie chłopca zwolnionego z MOW dotarło do placówki w dniu 30 października 2023 r., a zatem 26 dni po posiedzeniu sądu w sprawie.

Ponieważ niniejszy raport przekazany zostaje do różnych instytucji, w tym Ministerstwa Sprawiedliwości, KMPT wyraża nadzieję, że powyżej opisane kwestie staną się przedmiotem zainteresowania właściwych podmiotów.

Odrębną kwestią, dotyczącą legalności pobytu w placówce, jest brak dat pod niektórymi protokołami przyjęcia do placówki. Przegląd dokumentacji indywidualnej wychowanków MOW wskazuje ponadto na braki w innego typu dokumentacji (zgody, oświadczenia i upoważnienia rodziców/opiekunów prawnych w różnych sprawach, w tym dotyczących wyjazdów dziecka poza placówkę i kwestii medycznych). Chodzi o brak daty, miejsca sporządzenia dokumentu i podpisu administratora danych w niektórych przypadkach. KMPT zaleca pracownikom MOW zwiększenie staranności w prowadzeniu dokumentacji nieletnich.

7.3. Warunki bytowe

Warunki bytowe panujące w placówce wizytujący ocenili jako przyzwoite, ale nader skromne i ledwie spełniające minimalne kryteria, zawarte w przepisach rozporządzenia.

¹⁴ Wyrok z dnia 8 kwietnia 2004 r., skarga nr 71503/01.

¹⁵ Zob. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_5_POL.

¹⁶ Wyrok z dnia 1 lipca 1997 r., skarga nr 19218/91.

¹⁷ Wyrok z dnia 22 marca 1995 r., skarga nr 18580/91.

¹⁸ Tamże.

Większość mebli użytkowanych przez nieletnich jest wysłużona, zniszczona przez wychowanków (m.in. porysowana permanentnymi markerami), wymaga wymiany bądź naprawy. Tylko w niektórych sypialniach są biurka, a w większości nie ma krzeseł czy dodatkowego oświetlenia do czytania i pisania. Drzwi wejściowe do pomieszczeń są podziurawione (otwory zakryte łatami), co dotyczy także części szaf w pokojach chłopców, a w sanitariatach dla nieletnich brakuje lusterek ułatwiających codzienną higienę i zasłon prysznicowych, gwarantujących intymność kąpiącym się nieletnim.

W świetlicach grupowych jest sprzęt audiowizualny, ale brakuje gier edukacyjnych czy terapeutycznych. Wizytujący odebrali też informacje od wychowanków, potwierdzone przez kadrę placówki, że niejednokrotnie nie ma ciepłej wody (gdy kąpie się naraz kilkanaście osób, zarówno z MOW, jak i MOS, oraz poza sezonem grzewczym, gdy wodę dostarcza elektryczny podgrzewacz o ograniczonej i niewystarczającej wydajności).

Również w części szkolnej zauważalne są braki, mające bezpośredni wpływ na sytuację nieletnich w placówce. Choć na terenie Zespołu znajduje się wielofunkcyjne boisko sportowe, to w MOW nie ma odpowiedniej do potrzeb sali gimnastycznej (jest pokój służący jako siłownia i niewielka sala do zajęć ruchowych wyposażona w 5 drabinek i 5 ławeczek gimnastycznych). Nie wszystkie pracownie są wyposażone w tablice multimedialne czy pomoce do rozwoju indywidualnych zainteresowań młodzieży. Środki dydaktyczne dla realizacji podstawy programowej i umożliwiające poszerzenie oferty edukacyjnej szkoły są według relacji personelu skromne i występują w tym zakresie spore braki (nieaktualne oprogramowanie posiadanych tablic multimedialnych, brak laptopów, zestawów do nauczania biologii i chemii, np. brak mikroskopu, czy do nauczania przyrody, np. brak map, niedoposażona jest też pracownia komputerowa – to niektóre przykłady zgłoszone przedstawicielom KMPT przez pracowników placówki).

Zaznaczyć należy, że przynajmniej raz w roku wnętrza MOW są odmalowywane, z analizy dokumentacji wynika, że rodzice nieletnich ponoszą odpowiedzialność finansową za ewentualne zniszczenia, a w placówce zatrudnieni są konserwatorzy, zobowiązani na bieżąco dokonywać napraw. Znajdująca się w najgorszym stanie świetlica ze stołem do tenisa stołowego ma wkrótce przejść gruntowny remont. Jednakże wieloletnie użytkowanie sprzętów w pozostałych pomieszczeniach, tudzież wielokrotność napraw oraz rozległość uszkodzeń, również wynikających ze zwykłej

eksploatacji mebli i urządzeń, powinny skłaniać do ich wymiany, a przy okazji rozważenia zakupu wyposażenia o większej odporności na zużycie.

Zgodnie ze wskazówkami CPT: „Dobrze zaprojektowany ośrodek detencyjny dla nieletnich powinien zapewniać pozytywne i spersonalizowane warunki detencji młodych osób pozbawionych wolności. Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową, powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych”¹⁹.

Aby polepszyć warunki materialne placówki, a co za tym idzie – warunki bytowe nieletnich, które również są oceniane przez pryzmat właściwego ich traktowania – konieczne jest dodatkowe wsparcie finansowe placówki przez organ prowadzący.

W związku z powyższym KMPT zwraca się do dyrekcji MOW o dokonanie renowacji, wymiany i doposażenia według przedstawionych przez Krajowy Mechanizm uwag i potrzeb zgłoszonych przez kadrę Ośrodka, a do Starostwa Powiatu Skarżyskiego – o zapewnienie środków na realizację potrzeb MOW i tym samym pełną realizację wymogów wynikających z rozporządzenia (§ 19 ust. 2b i ust. 4 oraz § 26 ust. 1).

Uwagę Krajowego Mechanizmu zwraca również niedostosowanie MOW do potrzeb osób z różnymi typami niepełnosprawności, co przy licznych problemach zdrowotnych nieletnich, wynikających m.in. z wcześniejszych zaniedbań ze strony rodziny i z niezdrowego trybu życia, należy traktować jako ryzyko niewłaściwego potraktowania tej grupy wychowanków.

W opinii KMPT osobom z niepełnosprawnościami przebywającym w Ośrodku należy stworzyć warunki do pełnego udziału w środowisku wolnym od barier architektonicznych²⁰. Prawa tych osób są bowiem chronione zarówno na płaszczyźnie

¹⁹ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) pkt 29 <https://rm.coe.int/16806ee54f>.

²⁰ Wytyczne dotyczące dostępności środowiska dla osób z niepełnosprawnościami, opracowane przez eksperta Fundacji Integracja, można znaleźć w raporcie tematycznym KMPT pt. „Monitoring traktowania więźniów z niepełnosprawnością fizyczną i sensoryczną” z 2019 r., s. 52-78. Raport dostępny na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/monitoring-traktowania-wiezniow-z-niepelnosprawnoscia-fizyczna-i-sensoryczna-raport-z>.

krajowej, jak i międzynarodowej²¹, a brak odpowiednich rozwiązań może narażać te osoby na poniżające traktowanie.

KMPT rekomenduje Dyrektorowi MOW uwzględnienie kwestii dostosowań pomieszczeń zwłaszcza do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową i o obniżonej sprawności fizycznej podczas planowanych remontów i modernizacji placówki. Ponadto zaleca Komisji ds. kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich w Ministerstwie Sprawiedliwości niekierowanie do Ośrodka nieletnich z niepełnosprawnością ruchową, do czasu przystosowania obiektu do potrzeb takich osób.

7.4. Mechanizm skargowy i prawo do informacji

W trakcie wizytacji przedstawiciele KMPT każdorazowo zwracają uwagę, czy wizytowana placówka eksponuje w ogólnodostępnych miejscach informacje o przyjętych w placówce regulaminach, procedurach dotyczących nieletnich, w tym procedurze skargowej, wraz ze wskazaniem instytucji stojących na straży praw człowieka. Możliwość kontaktu z takimi instytucjami przez wychowanków i skorzystanie z ogłoszeń przez odwiedzających ich krewnych stanowi dodatkową gwarancję zabezpieczającą przed niewłaściwym traktowaniem. Analogiczne zabezpieczenie stanowi również jasna i ogólnodostępna informacja dotycząca mechanizmów funkcjonujących w konkretnej placówce. Można stwierdzić, że prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji przemocy, w tym tortur.

W wizytowanym MOW istnieje praktyka wprowadzania nieletnich w obowiązujące zasady przy przyjęciu danego chłopca do placówki. Jednakże ze względu na natłok informacji i stres wywołany nową sytuacją, tudzież fakt, że przyjęte w MOW dokumenty dotyczące nieletnich są obszernie, chłopcy podczas rozmów z wizytującymi gubili się w relacjonowaniu np., jak wygląda system punktowej oceny ich zachowania²². W placówce nie wyeksponowano w widocznych miejscach żadnych ważnych dla nieletnich informacji, a oni sami, mimo wspomnianego zapoznania podczas procedury włączania ich w grupę wychowawczą, nie mieli wystarczającej wiedzy o dotyczących ich zasadach, jakie zawarte są m.in. w wielostronicowych procedurach. Ponadto chłopcy tylko ogólnie wiedzieli, że mogą składać wnioski i skargi, a dyrektor placówki w

²¹ Zob. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169); Karta Praw Osób Niepełnosprawnych przyjęta przez Sejm RP w dniu 1 sierpnia 1997 r. (M.P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475).

²² „Regulamin punktowego systemu oceniania z zachowania w MOW”.

tych sprawach przyjmie ich codziennie i bez zapowiedzi. Jednocześnie nie wiedzieli np., że do przyjmowania oraz koordynowania skarg i wniosków wyznaczony został formalnie wicedyrektor do spraw wychowawczych. Natomiast informacje o podmiotach zewnętrznych, do których mogliby się zwracać nieletni, teoretycznie możliwe byłyby do uzyskania, ale za pośrednictwem personelu placówki, co utrudnia znacząco dochodzenie swoich praw na ścieżce skargowej w przypadku oskarżeń dotyczących Ośrodka i przez osoby niewiedzące o istnieniu instytucji i podmiotów, o których dane mieliby prosić wychowawców.

Funkcjonowanie sprawnego mechanizmu skargowego wymienione zostało w zaleceniach CM/Rec (2008) 11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi – nieletnim i ich rodzicom lub opiekunom prawnym należy zapewnić możliwość swobodnego składania wniosków lub skarg do władz i służb odpowiedzialnych za instytucję, w której przebywają nieletni, lub za kary czy środki na nich nałożone (Reguła 121).

Według CPT skuteczne zażalenia i procedury inspekcyjne są podstawowymi gwarancjami przeciwko złemu traktowaniu w ośrodkach dla nieletnich. Osoby nieletnie powinny mieć możliwość złożenia zażalenia zarówno w ramach, jak i poza systemem administracyjnym danego ośrodka; ponadto osoby nieletnie powinny być upoważnione do poufnego kontaktowania się z właściwą władzą²³.

W swoim sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreślił znaczenie dostępu do mechanizmu skargowego jako fundamentalnej gwarancji prewencji tortur we wszystkich miejscach zatrzymań, w tym ośrodkach dla nieletnich²⁴. W ocenie CPT efektywne mechanizmy skargowe mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi, który będzie dostępny we wszystkich miejscach zatrzymań.

Niezwykle ważne jest, aby w każdym miejscu pozbawienia wolności funkcjonował wewnętrzny mechanizm składania skarg. Oczywiście, skarżący powinni mieć możliwość bezpośredniego zwrócenia się do zewnętrznych organów. Wnoszone

²³ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) pkt 36 <https://rm.coe.int/16806ee54f>.

²⁴ Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

zarzuty powinny być z kolei rozpatrywane szybko i dokładnie zgodnie z jasną procedurą, która chroni daną osobę przed możliwym zastraszeniem lub represjami²⁵.

Informacja o możliwości i sposobie składania skarg powinna być przekazywana zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej, w sposób zrozumiały dla użytkownika. CPT rekomenduje opracowanie odpowiedniego narzędzia informacyjnego (np. plakatów w przestrzeniach wspólnych, rozdziału dotyczącego procedur składania skarg w regulaminie zakładu, ulotek i filmów informacyjnych)²⁶.

W celu ułatwienia wychowankom funkcjonowania zgodnego z zasadami obowiązującymi w placówce i jednocześnie zapewnienia ich praw do informacji, tudzież dostępu do wewnętrznego i zewnętrznego mechanizmu skargowego, KMPT rekomenduje wyeksponowanie w przestrzeniach wspólnych MOW (np. na tablicach informacyjnych w korytarzach przy wejściu do placówki), wewnętrznych aktów normatywnych dotyczących nieletnich i innych ważnych dla nich informacji organizacyjnych, a także danych teleadresowych instytucji, do których oni sami lub odwiedzający ich bliscy mogliby się zwrócić w przypadku naruszenia praw dzieci. Takimi instytucjami mogą być przykładowo: Rzecznik Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii: 800 676 676), Rzecznik Praw Dziecka, Ministerstwo Edukacji Narodowej, organizacje pozarządowe (np. Helsińska Fundacja Praw Człowieka czy Komitet Ochrony Praw Dziecka). Natomiast dla umożliwienia właściwego korzystania z prawa do skargi czy wniosku, adresowanych do władz MOW, konieczne jest ogłoszenie wskazujące, kto i kiedy je przyjmuje, a optymalnym rozwiązaniem byłoby dodatkowo zamontowanie, np. w pobliżu drzwi wejściowych do pokoju wychowawców, dostępnej ogólnie dla chłopców MOW skrzynki na pisma w tego typu sprawach.

8. Personel

Według informacji kadry placówki, potrzebny jest w MOW na stałe pracownik socjalny, który będzie m.in. towarzyszył wychowankom podczas wizyt lekarskich poza Ośrodkiem oraz usprawni i skoordynuje specjalistyczną pomoc medyczną dla nieletnich również w weekendy i w godzinach popołudniowych.

Pomoc terapeutów z organizacji pozarządowej jest dobrą praktyką. Jednak stan chłopców przyjmowanych do placówki, według jej kadry, wymaga wzmożonych działań

²⁵ Tamże, § 68-91.

²⁶ Tamże, § 79.

terapeutycznych i specjalistów, których MOW nie zatrudnia. Poza potrzebą zwiększenia liczby godzin terapii indywidualnej, socjoterapii i rewalidacji, widzą oni konieczność zatrudnienia dodatkowych specjalistów, w tym m.in. terapeutów ds. uzależnień i w zakresie prowadzenia Treningu Zastępowania Agresji. Jeśli dane o tym, że większość dzieci miała kontakt z używkami, a stan psychiczny 3/4 z nich wymaga leczenia farmakologicznego, są zgodne z rzeczywistością, to uwagi personelu MOW w tym zakresie są niezmiernie istotne.

KMPT zaleca organowi prowadzącemu MOW rozważenie udzielenia pomocy w uzyskaniu dodatkowych etatów specjalistów we wskazanym obszarze związanym z opieką i leczeniem nieletnich skierowanych do placówki.

Z udostępnionych KMPT informacji wynika, że personel MOW ma odpowiednie do wykonywanych zadań kwalifikacje i doświadczenie zawodowe. Wszyscy pracownicy pedagogiczni posiadają wykształcenie wyższe magisterskie z przygotowaniem pedagogicznym. Jednakże tylko nieliczni z nich przeszli w latach 2021-2023 dodatkowe szkolenia w ramach indywidualnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego (zdecydowana większość nie uczestniczyła w żadnych szkoleniach). Problem ten dostrzega również sama kadra placówki, wskazując, że słabą stroną Ośrodka jest mała oferta w zakresie kształcenia zawodowego, i apelując o różnorodnie, ważne również z perspektywy ochrony dzieci przed przemocą kursy i szkolenia (np. „Trening Zastępowania Agresji”, „Jak pracować z uczniem zagrożonym uzależnieniem”, „Jak radzić sobie w sytuacji agresji i przemocy ze strony ucznia”, „Interwencja profilaktyczna w szkole”, „Pierwsza pomoc przedmedyczna” itd.).

Krajowy Mechanizm zachęca, aby rozwój i wsparcie merytoryczne personelu miało charakter systematyczny i adekwatny do potrzeb. Szkolenie kadry jest bowiem mechanizmem zapobiegania torturom i budowania odpowiedniej kultury organizacyjnej. Dlatego też warto, by oferta szkoleniowa była zdecydowanie szersza, dostosowana do potrzeb poszczególnych grup zawodowych, wychodziła naprzeciw potrzebom kadry oraz koncentrowała się na komunikacji interpersonalnej, umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych i konfliktowych, przeciwdziałaniu wypaleniu zawodowemu i stresowi, tudzież uwzględniała zagadnienia dotyczące psychologii dziecka, międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka i praw

dziecka (w tym Konwencji o prawach dziecka²⁷ i Zasadach z Hawany²⁸) oraz dostarczała wiedzę z zakresu praktycznego wykorzystania Protokołu stambulskiego i innych doniosłych z perspektywy ochrony nieletnich aktów normatywnych.

Systematyczne i specjalistyczne szkolenia dla kadry, wspierające potencjał nauczycieli i wychowawców oraz rozwijające ich kreatywność i zasoby psychoedukacyjne w pracy z trudną młodzieżą, mogłyby gwarantować bezpieczeństwo nieletnich przed przemocą i podnieść jakość pracy placówki.

W związku z doniesieniami o wypaleniu zawodowym konieczne jest również zapewnienie chętnym pracownikom regularnej superwizji, prowadzonej przez psychoterapeutę posiadającego odpowiednie uprawnienia. Odpowiednio prowadzona superwizja (indywidualna oraz grupowa) daje pracownikom możliwość przeanalizowania i wypowiedzenia swoich lęków, wątpliwości czy frustracji, co jest warunkiem koniecznym do długoterminowego i efektywnego świadczenia pracy w placówce, jaką jest MOW. Stworzenie w ramach spotkań z terapeutą przestrzeni dla wymiany myśli, poglądów oraz wątpliwości przyczynia się istotnie do rozładowania napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych oraz wzmacnia samych pracowników. Takie spotkania mogłyby przyczynić się również do polepszenia relacji pomiędzy personelem, co w rezultacie może mieć bezpośrednie przełożenie na jakość jego pracy i poziom sprawowanej opieki nad wychowankami.

Istota dostępu do szerokiego wachlarza szkoleń dla pracowników pedagogicznych, m.in. w okręgowych ośrodkach wychowawczych, jest zgodna z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności²⁹ – personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności umożliwia się systematyczne szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka, w tym praw dziecka.

KMPT podkreśla, że odpowiednio dobrany i wykwalifikowany personel stanowi skuteczną gwarancję ochrony nieletnich przed niewłaściwym traktowaniem. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz codziennemu kontaktowi z nieletnimi ma on możliwość bieżącego monitorowania zachowania podopiecznych i wyłapywania

²⁷ Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526.

²⁸ Reguły Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony nieletnich pozbawionych wolności z 1990 r. (tzw. Zasady z Hawany). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 z 14 grudnia 1990 r.

²⁹ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113.

niepokojących sygnałów, świadczących o nieodpowiednim traktowaniu. W przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń może także podjąć skuteczne środki zaradcze (np. przez udzielenie pomocy, wezwanie Policji czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń). Dlatego ważne jest, by był on odpowiednio dobrany, miał stworzoną możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji, rozwoju zawodowego i wiedzy w zakresie identyfikowania symptomów świadczących o niewłaściwym traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT, podkreślając, że: „dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jak i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków”³⁰.

9. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

9.1. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Skarżysku-Kamiennej:

1. Polepszenie warunków materialnych w placówce przez przeprowadzanie remontów, zakup nowych mebli i wyposażenia, w tym materiałów dydaktycznych, według uwag opisanych w pkt 9 raportu i potrzeb zgłoszonych przez kadrę Ośrodka;
2. Uwzględnienie kwestii dostosowań pomieszczeń do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową i o obniżonej sprawności fizycznej podczas planowanych remontów i modernizacji placówki;
3. Wprowadzenie praktyki dokumentowania obrażeń wychowanków za pomocą dotychczasowo używanego do umiejscowienia blizn i tatuaży formularza

³⁰ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) pkt 33 <https://rm.coe.int/16806ee54f>.

zawierającego mapy ciała, który wraz z dokumentacją fotograficzną ewentualnych urazów powinien zostać włączony do dokumentacji medycznej nieletniego; sugerowana jest też zmiana nazwy formularza z „mapy tatuaży” na „mapę ciała”;

4. Staranniejsze prowadzenie dokumentacji nieletnich, nie pomijając dat, miejsca sporządzenia i odbioru podpisów;
5. Odstąpienie od gromadzenia zgód blankietowych na diagnostykę zdrowotną i leczenie nieletnich;
6. Organizację szkolenia dla kadry psychologiczno-pedagogicznej oraz pielęgniarek z treści Protokołu stambulskiego i wykorzystywanie jej w codziennej pracy;
7. Uzupełnienie tablic informacyjnych o informacje dotyczące praw i obowiązków nieletnich w placówce, w tym zwłaszcza wyeksponowanie informacji o punktowym systemie oceniania i możliwości składania skarg, oraz podanie adresów instytucji stojących na straży praw człowieka, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w pkt 10 raportu;
8. Poszerzenie katalogu oferowanych szkoleń i warsztatów według wskazówek zawartych w pkt 11 raportu;
9. Zapewnienie pracownikom regularnych superwizji, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w pkt 11 raportu.

9.2. Staroście Powiatu Skarżyskiego:

1. Przekazanie środków finansowych na realizację zaleceń wymagających nakładów finansowych;
2. Rozważenie wsparcia MOW w zakresie pozyskania dodatkowych etatów, zgodnie z potrzebami.

9.3. Komisji ds. kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich w Ministerstwie Sprawiedliwości:

1. Niekierowanie do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Skarżysku-Kamiennej nieletnich z niepełnosprawnością ruchową, do czasu przystosowania placówki do potrzeb takich osób.

Raport sporządziła: Dorota Krzysztoń

Za Zespół podpisuje:

Przemysław Kazimirski

Dyrektor Zespołu

/-wydano i podpisano elektronicznie/